

MAKTABGACHA TA'LIMDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Niyozova Maftuna Normaxmat qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

maftuuun93@g.mail.com

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari yoritilgan. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning nazariy ildizlari, uning asosiy tamoyillari hamda bolaning individualligini hisobga olishga xizmat qiladigan texnologiyalar tahlil qilingan. Differensial topshiriqlar, rivojlantiruvchi markazlar, hamkorlikda o'rganish va portfolio vositalarining imkoniyatlari ko'rsatilgan. Shuningdek, texnologiyalarni samarali qo'llashning pedagogik shartlari va tarbiyachining yangi, hamkor sifatidagi roli asoslab berilgan. Tadqiqot ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish asosida bajarilgan bo'lib, uning natijalari tarbiyachilar va tadqiqotchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, pedagogik texnologiya, individual yondashuv, differensial ta'lim, rivojlantiruvchi muhit, hamkorlik, portfolio.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В статье раскрыты педагогические основы использования личностно-ориентированных образовательных технологий в дошкольном образовании. Проанализированы теоретические истоки личностно-ориентированного подхода, его основные принципы и технологии, позволяющие учитывать индивидуальность ребёнка. Показаны возможности дифференцированных заданий, развивающих центров, совместного обучения и портфолио. Обоснованы педагогические условия эффективного применения технологий, а также новая роль воспитателя как партнёра ребёнка в образовательном процессе. Исследование выполнено на основе анализа научно-педагогической литературы, а выводы могут быть полезны воспитателям, методистам и исследователям дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольное образование, личностно-ориентированное обучение, педагогическая технология, индивидуальный подход, дифференцированное обучение, развивающая среда, сотрудничество, портфолио.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF USING PERSON-CENTERED EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL EDUCATION

Abstract: The article explains the pedagogical foundations of using person-centered educational technologies in preschool education. It analyzes the theoretical roots of the person-centered approach, its core principles, and the technologies that make it possible to take each child's individuality into account. The potential of differentiated tasks, developmental learning centers, collaborative learning, and portfolios is shown. The pedagogical conditions for effective implementation and the new role of the educator as the child's partner are also substantiated.

Keywords: preschool education, person-centered learning, pedagogical technology, individual approach, differentiated instruction, developmental environment, collaboration, portfolio.

АСОСҲОИ ПЕДАГОГИИ ИСТИФОДАИ ТЕХНОЛОГИЯҲОИ ШАХСИЯТГАРОИ ТАЪЛИМ ДАР ТАЪЛИМИ ПЕШАЗМАКТАБӢ

Аннотатсия: Дар мақола асосҳои педагогии истифодаи технологияҳои шахсиятгарои таълим дар таълими пешазмактабӣ ба риштаи тавзеҳ даромадааст. Решаҳои назариявии муносибати шахсиятгаро, принципҳои асосии он ва технологияҳое, ки хусусиятҳои инфиродии кӯдакро ба назар мегиранд, таҳлил шудаанд. Имкониятҳои вазифаҳои табақавӣ, марказҳои инкишофдиҳанда, омӯзиши ҳамкорӣ ва портфолио нишон дода шудаанд. Инчунин шартҳои педагогии самаранок истифода бурдан ва нақши нави тарбиятгар чун ҳамкори кӯдак асоснок карда шудааст. Таҳқиқот дар асоси таҳлили адабиёти илмӣ-педагогӣ анҷом ёфта, натиҷаҳои он барои тарбиятгарон муфид аст.

Калидвожаҳо: таълими пешазмактабӣ, таълими шахсиятгаро, технологияи педагогӣ, муносибати инфиродӣ, таълими табақавӣ, муҳити инкишофдиҳанда, ҳамкорӣ, портфолио.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida bolani tayyor bilim oluvchi ob'ekt emas, balki o'z rivojlanish yo'lining faol sub'ekti sifatida ko'rish tamoyili ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Maktabgacha yosh davri shaxsning tayanch fazilatlarini, qiziqishlari va

qobiliyatlari shakllanadigan eng sezgir bosqich bo'lgani uchun, bu yerda har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish alohida ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonunida bolani har tomonlama rivojlantirish, uning layoqati va qobiliyatini aniqlash va qo'llab-quvvatlash maktabgacha ta'lim vazifalari sifatida belgilangan [5:3]. Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ham ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish zarurligi ta'kidlangan [6:5]. Biroq amaliyotda guruhdagi barcha bolalarga bir xil mazmun va bir xil usulda ta'lim berish holatlari hamon uchrab turadi. Shu bois shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining pedagogik asoslarini aniqlash dolzarb vazifadir.

Maqolaning maqsadi – maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning nazariy va pedagogik asoslarini ochib berishdir.

ASOSIY QISM

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning nazariy asoslari. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning falsafiy-psixologik ildizlari insonparvarlik pedagogikasiga borib taqaladi. K.Rojers ta'lim jarayonining markazida o'quvchining o'z-o'zini anglashi, erkinligi va ichki motivatsiyasi turishini asoslab bergan [7:152]. Dj.D'yui bola tajribasi ta'lim mazmunining asosi bo'lishi lozimligini ta'kidlagan [3:25], M.Montessori esa bolaning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan tabiiy intilishini qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishni tarbiyachining asosiy vazifasi deb hisoblagan [4:204]. L.S.Vigotskiy ta'limning rivojlantiruvchi roli va "yaqin rivojlanish zonasi" g'oyasini ilgari surib, har bir bola uchun mos qiyinlik darajasini aniqlash zarurligini ko'rsatgan [9:86].

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi hududidagi pedagogik tadqiqotlarda bu yondashuv alohida konsepsiya sifatida shakllandi. I.S.Yakimanskaya ta'limda bolaning sub'ektiv tajribasiga tayanish zarurligini asoslagan [10:31], E.V.Bondarevskaya esa shaxsga yo'naltirilgan ta'limni bolaning individualligi, erkinligi va ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan insonparvarlik paradigmasi sifatida ta'riflagan [2:11]. O'zbekistonlik olimlar pedagogik texnologiyani maqsad, mazmun, metod va natijani o'zaro bog'lovchi tizimli faoliyat sifatida talqin qiladilar [1:12; 11:8].

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat: bolaning noyob shaxs sifatida qabul qilinishi; uning qiziqish va tajribasiga tayanish; tanlash erkinligini ta'minlash; bolaning yosh va individual xususiyatlariga moslik; tarbiyachi va bola o'rtasida hurmat va hamkorlikka asoslangan munosabat.

Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar va ularning imkoniyatlari

Differensial ta'lim texnologiyasi bolalarning tayyorgarlik darajasi, qiziqishi va o'rganish tezligidagi farqlarni hisobga olib, mazmun, jarayon va natijani moslashtirishni nazarda tutadi [8:15]. Amalda bu bir mavzu bo'yicha turli darajadagi topshiriqlar, tanlov imkoniyati va qo'shimcha yordam shakllarini taqdim etishda namoyon bo'ladi.

Rivojlantiruvchi markazlar (burchaklar) asosida ishlash bolaga faoliyat turini erkin tanlash imkonini beradi. "Qurilish", "Fan va tabiat", "Ijod", "Kitob" markazlarida bola o'z qiziqishiga mos faoliyatni tanlaydi, bu esa ichki motivatsiyani kuchaytiradi va Montessori g'oyalari bilan uyg'un keladi [4:210].

Hamkorlikda o'rganish texnologiyasi bolalarni juft va kichik guruhlarda ishlashga o'rgatadi. Bunda bolalar o'zaro fikr almashadi, bir-biriga yordam beradi, bu esa Vigotskiy ta'kidlagan ijtimoiy o'zaro ta'sir orqali rivojlanish jarayonini qo'llab-quvvatlaydi [9:88]. Bola portfoliosi esa uning ishlari, kuzatuv natijalari va yutuqlarini to'plab borish orqali shaxsiy rivojlanish dinamikasini ko'rsatadi, bolani boshqalar bilan emas, avvalgi natijalari bilan solishtirish imkonini beradi. Bundan tashqari, loyihalar, muammoli vaziyatlar va ijodiy o'yinlar bolaning tashabbusini rivojlantiradi.

Texnologiyalarni qo'llashning pedagogik shartlari

Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarning samaradorligi bir qator shartlarga bog'liq. Birinchidan, tarbiyachi bolalarni muntazam kuzatib, ularning qiziqish, qobiliyat va ehtiyojlarini aniqlashi lozim. Ikkinchidan, guruh muhiti xavfsiz, ochiq va tanlov imkonini beruvchi tarzda tashkil etilishi kerak. Uchinchidan, tarbiyachi bilim yetkazuvchi emas, bolaning izlanishini yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi hamkor bo'lishi zarur [7:156]. To'rtinchidan, ota-onalar bilan hamkorlik bolaning oiladagi tajribasini ta'lim jarayoniga bog'lash imkonini beradi. Beshinchidan, tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi muntazam oshirib borilishi talab etiladi [1:25]. Oltinchidan, baholash bolani baholash emas, uning rivojlanishini kuzatish va qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lishi kerak.

XULOSA

Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanish bolaning individualligini hisobga olish, uning qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirish hamda ichki motivatsiyani shakllantirishning samarali yo'lidir. Differensial ta'lim, rivojlantiruvchi markazlar, hamkorlikda o'rganish va portfolio bolaning faol sub'ektlik mavqeini ta'minlaydi.

Mazkur texnologiyalarning samarali amalga oshirilishi uchun tarbiyachining yo'naltiruvchi rolini qayta anglash, rivojlantiruvchi muhitni yaratish, oila bilan hamkorlik qilish va tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini oshirish zarur. Kelgusida tadqiqotlarni shaxsga yo'naltirilgan yondashuv samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish yo'nalishida davom ettirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006. – 192 b.
2. Bondarevskaya E.V. Gumanisticheskaya paradigma lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya // Pedagogika. – 1997. – № 4. – S. 11–17.
3. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p.
4. Montessori M. The Absorbent Mind. – New York: Holt, Rinehart and Winston, 1967. – 300 p.
5. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni, 2019-yil 29-aprel.
7. Rogers C. Freedom to Learn: A View of What Education Might Become. – Columbus: Charles E. Merrill, 1969. – 358 p.
8. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms. – Alexandria: ASCD, 2001. – 130 p.
9. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge (MA): Harvard University Press, 1978. – 159 p.
10. Niyozova Maftuna Normaxmat qizi "Pedagogical conditions for the effective formation of the spiritual and educational character of preschool children" "Journal of multidisciplinary sciences and innovations" Company: German international journals 2026 -80-81
11. Niyozova, M. N. (2023). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik diagnostikani amalga oshirishda tarbiyachining roli. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(4), 331-335.